

LAUSUNTO

29.4.2020

Eduskunta
Sivistysvaliokunta

Asia Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024
Viite VNS 1/2020 vp, lausuntopyyntö 23.4.2020

Kansalaisopistojen liitto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024. Vaikka lausunnon painopiste on kehysvuosissa, liitto haluaa nostaa esiin myös kuluvan vuoden poikkeuksellisen taloustilanteen.

Koronavirustilanteesta aiheutuvia haasteita kansalaisopistoille

Suomen bruttokansantuotteen arvioidaan supistuvan voimakkaasti tänä vuonna koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen vuoksi. Työllisyys heikkenee ja sekä työttömyys että lomautukset lisääntyvät nopeasti. Myös taloustilanne kunnissa heikkenee merkittävästi. Talouden tulevan tasapainottamisen kannalta avainasemassa ovat ennen kaikkea työllisyyttä tukevat toimet.

Vallitsevassa tilanteessa on keskeistä turvata eri väestöryhmille mahdollisuudet henkiseen osallisuuteen, oppimismahdollisuuksiin, toimintakyvyn säilyttämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen niin poikkeusaikoina kuin myös poikkeusaikojen jälkeenkin. Vapaa sivistystyö on suomalaisen jatkuvan oppimisen vahva tukijalka myös tulevaisuudessa.

Kansalaisopistojen ylläpitäjät ovat kunnallisia ja yksityisiä. Koronakriisi kohtelee ylläpitäjiä osittain eri tavoin, mutta kokonaisuutena kuitenkin taloutta heikentävästi. Kunnalliset kansalaisopistot ovat erittäin haavoittuvaisia kuntatalouden edelleen merkittävästi heikentyessä.

Vuonna 2018 kansalaisopistojen laskennallinen valtionosuus 57 % kattoi todellisista käyttökuluista vajaat 42 %. Ylläpitäjät (kunnat, kaupungit, kuntayhtymät sekä yhdistykset ja säätiöt) ja sopimuskunnat kattoivat kokonaiskustannuksista noin 25 %. Vuonna 2018 valtionosuustunteja myönnettiin 1 710 159 kappaletta. Opistot toteuttivat niitä yhteensä 2 117 991 eli yli 24 % enemmän.

Ylläpitäjillä on siis haasteellisista taloudellisista ajoista huolimatta sivistystahtoa ja -tarvetta ja nykyisen valtionosuuden määrässä puolestaan selkeää ”sivistysvajetta” esimerkiksi kansalaisten digitaitojen laajamittaiseen kehittämiseen. Yksityiset opistot kohtaavat tyhjentyneen kassan aiheuttaman kriisin kunnallisia nopeammin, sillä niiden toiminnan rahoitus koostuu valtionosuuksien lisäksi pääasiallisesti vain perittävistä opiskelijamaksuista.

Kansalaisopistot tarvitsevat tukea lisätalousarviosta voidakseen jatkossakin kouluttaa koko kansaa

Kansalaisopistojen suurin huoli koskee kuluvan vuoden pienentyneiden valtionosuussuoritteiden merkitystä tuleviin vuosiin. Kansalaisopistot toivovat – kuten myös kehysriihen pöytäkirjamerkinnöissä todettiin – että koronaepidemiasta johtuvat toiminnan volyymin ja kustannusten pienentyminen eivät vaikuta alentavasti tulevien vuosien rahoitustasoon ja jakautumiseen. Kansalaisopistot toivovat myös, että muut menetetyt tulot ja ylimääräiset kustannukset voitaisiin kompensoida mahdollisimman pian kevään kolmannen lisätalousarvion antamisen yhteydessä.

Kaikkien kansalaisopistojen osalta 18.3.–30.8.2020 välisen ajan **kurssimaksujen menetysten** arvioidaan olevan noin 3,5 miljoonaa euroa. Näiden lisäksi on tärkeää luoda mekanismi (esimerkiksi ylimääräiset avustukset opistojen ylläpitäjien haettaviksi) myös muiden aiheutuneiden nettomenetysten huomioimiseen. Tällaisia ovat muun muassa maksupalvelukurssitoiminnan ja tilojen (ulos)vuokraamisen tuottamien tulojen nopea nollautuminen. Muita juoksevia kustannuksia on aiheutunut muun muassa palveluiden ja uusien sähköisten työvälineiden ostoista sekä tilavuokrasta, joita ei saatu katkaistua, vaikka lähiopetus jouduttiin keskeyttämään. Kokonaissumma **ylimääräistä nettomenetyksistä** asettuu noin 3 miljoonan euron tasolle.

Kansalaisopistojen liiton huomioita julkisen talouden suunnitelmasta 2021–2024

Väestön ikääntyminen on jo yhteiskunnassamme käsillä oleva haaste, johon voidaan vastata myös kansalaisopistotoiminnalla. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa julkisen talouden suunnitelmassa poikkihallinnollista ikäohjelmaa. Sen valmistelussa olisi hyvä pitää mielessä myös ikäihmisten pedagogiset tarpeet ja halu edelleen oppia uutta. Esimerkiksi taiteen merkitys yksilöiden ja yhteisöjen selviytymisessä voi olla ratkaiseva. Taide voi myös olla osa laajempaa yhteiskunnallista muutosta kohti kestävämpää elämäntapaa. Erityisen tärkeää taiteen ja kulttuurin harrastaminen on niille, jotka kokevat yksinäisyyttä, ahdistusta ja pelkoa ja jotka eivät omatoimisesti löydä keinoja ilmaista ja jakaa kokemuksiaan.

Hallituksen pyrkimyksenä on myös vähentää eriarvoisuutta muun muassa koulutukseen panostamalla. Erityisen tärkeäksi eriarvoisuuden vähentäminen ja kaikkien mukana pitäminen muodostuu korona-pandemian torjunnasta seuranneen poikkeustilanteen päättyessä. Siksi on tärkeää, että kansalaisopistot selviävät poikkeusoloista elinvoimaisina ja voivat ottaa kaikenikäisiä uusia opiskelijoita vastaan jo loppukesästä/alkusyksystä alkaen (terveyden ehdoilla, etänä tai lähiopetukseen).

Liitto pitää hyvänä julkisen talouden suunnitelman linjausta siitä, että työllisyyden edistämiseen osoitetaan vuosittain 2 milj. euroa perhevapaalla olevien luku- ja kirjoitustaidon sekä perustaitojen parantamiseen yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Kansalaisopistoissa on järjestetty vastaavatyypistä koulutusta yhteistyössä kunnan varhaiskasvatuksen kanssa vuodesta 2018 alkaen.

On tärkeää saada myös kokemusta kuluvana keväänä ensimmäistä kertaa avustuksilla tuettavista jatkuvan oppimisen nopeavaikutteisista ja työllisyyttä edistävästä toimista. Näitä varten siirretään myös jatkossa työ- ja elinkeinoministeriöstä 10 milj. euroa vuosina 2023 ja 2024 opetus- ja kulttuuriministeriöön. Tavoitteena on uudenlaisen yhteistyön kautta kehittää paikallisiin ja alueellisiin olosuhteisiin eri puolilla maata soveltuvia toimivia kokonaisuuksia, joissa kansalaisopistot ovat mielellään mukana omalla osuudellaan.

Kansalaisopistojen liitto pitää tärkeinä myös tulossa olevia työllisyyden kuntakokeiluja ja Ohjaamoiden kehittämistä: aikuisten jatkuvaan oppimiseen ja osaamisen laaja-alaiseen kehittämiseen tarvitaan erilaisia osapuolia ja uutta, ristiinpölyttävää yhteistyötä mahdollisimman vai-

kuttavan lopputuleman aikaansaamiseksi. Jo nyt on ilmeistä, että mitä enemmän yhteiskunnassamme tunnistetaan ja tunnustetaan myös ei-tutkintotavoitteista oppimista, sitä enemmän tarvitaan resursseja myös aikuisten ohjaukseen ja neuvontaan. Liitto kannattaa myös oppivelvollisuuden laajentamisen käynnistämistä. Se – kuten ammatillisen koulutuksen reformiinkin – ei tule uudistusten toimeenpanon aloittamisesta huolimatta saman tien valmiiksi vaan tarvitsee pikemminkin aikaa, kokeiluja ja mahdollisesti jopa korjaavia toimenpiteitä löytääkseen vaikuttavimman toteutustavan.

Kansalaisopistot ovat sitoutuneet toimimaan kehyskaudella 2021–2024 jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen uudistamistyöhön, kestävän kehityksen Agenda 2030-ohjelman toimeenpanoon sekä kansalaistaitojen edistämiseen liittyen. Kansalaisopistot vahvistavat toiminnallaan kokonaisvaltaista hyvinvointia, osallisuutta ja yhteiskuntarauhaa.

SANNASIRKKU AUTIO
Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN
Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja